

1. BÖLÜM

Kitabın Adı: Çalıkuşu

Yazarı: Reşat Nuri Güntekin

Kanuni Sahibi: Hadiye Güntekin

Basım Tarihi: 1982

Basım Yeri: İnkılap ve Aka Basımevi İstanbul

Basımı: 27. Baskı

Sayfa Sayısı: 400

Ebatları: 13,5 X 19,5 cm.

Yazarın Edebi Kişiliği Ve Eserleri:

Reşat Nuri Güntekin iyi bir roman, hikaye ve tiyatro yazarıdır. Yüze yakın eseri vardır, eserlerinde sade ve akıcı bir dil kullanmıştır. Anadolu'yu gezmiş ve halkın geleceğiyle ilgili yararlı mesajlar vermiştir.

Bazı Eserleri:

Çalıkuşu, Dudaktan Kalbe, Yaprak Dökümü, Kan Davası, Acımak, Kızılcık Dalları, Anadolu Notları

Bazı Tiyatro Eserleri:

Hançer, Çalıkuşu, Yaprak Dökümü, Balıkesir Muhasebecisi, Hülleci, Bir Köy Öğretmeni, Eski Şarkı

Bazı Tercümeleleri:

Hz. Muhammed'in Hayatı, Kahramanlar, Don Kişot, Yabancı, Atlı Adam, Hakikat, İtiraf, Evham

2. BÖLÜM

Yer: Hikaye özellikle İstanbul, Tekirdağ, İzmir ve ismi verilmeyen birkaç Anadolu köyünde geçiyor.

Zaman: Romanda tarihten bahsedilmemiş.

Romanın dili ve anlatım özellikleri: Roman genellikle sade ve anlaşılır bir dille kaleme alınmış. Romanda eski Türkçe'den de kelimeler kullanılmış ama bu yinede romanın sadeliğini büyük ölçüde etkilemiyor. Romanın ilk kısımları Feride'nin tuttuğu günlükten oluşuyor. Buda romana hem farklı bir hava veriyor, hem de günlük yazısının kendisine has olan içtenlik, samimiyet, gerçekçilik, dilin sadeliği hususlarını romanı has kılıyor. Romanda ayrıca doğa güzelliklerinin yapıldığı betimlemelere de yer verilmiştir. Roman Mehmet Rauf'un "Eylül" romanındaki kahramanlarının yoğun psikolojik değerlendirmesi kadar olmasa da Feride'nin ruhsal durumundan da söz ediliyor.

Feride'nin öğretmenliği nedeniyle oradan oraya gitmesi, böylelikle birçok yeri gezip görmesi ve gezdiği yerlerden söz etmesi nedeniyle gezi yazıları ve macera türündeki yazılarla yakın özelliklerle arz etmektedir.

Kişilerin Ruhi ve Fiziksel Portresi: Hikayenin ana kahramanları şunlardır:

Feride: Ela gözlü, çok kişinin hayran olduğu güzellikte, yaramaz bir genç kız.

Kâmuran: Sarışın kıvrıkcık saçlı, mavi gözlü, nazik ve kibar bir genç.

Doktor Hayrullah: Mavi gözlü, şirin bir çehreye sahip, iriyapılı, iyi kalpli ihtiyar bir askeri doktor.

Munise: Sarışın, sütbeyaz tenli bir köy çocuğu.

Müjgan: Feride ve Kamran'ın çok yakın dostu ve aynı zamanda teyze kızı.

ÖZET:

400 sayfalık bu kitabın ilk 350 sayfasına Feride'nin Anadolu'daki maceraları sırasında yazdığı günlüğü koyulmuş, önce bu günlükte geçenlerden bahsedelim:

Feride'nin babası Nizamettin adında bir süvari binbaşısı imiş, annesiyle evlendiğinde Diyarbakır'a göndermişler, Diyarbakır'dan Musul'a oradan Bağdat'a oradan Karbela'ya geçmiş sürekli yer değiştirir, bir gittiği yerde iki sene üst üste kalmazmış. Feride iki buçuk yaşlarında iken Musul'dalarmış yaz çok sert geçtiğinden babası annesi ve Feride'yi Musul'da bir köye göndermiş. Feride'nin annesi Güzide adında hasta bir kadıymış. O kadar hastaymış ki Feride'yle ilgilenemiyormuş bile, bu yüzden Feride'yi bebeğini kaybetmiş, Fatma adında bir Arap kadına vermişler. Feride dört yaşına kadar dadısının yanında kalmış, dört yaşındayken Fatma dadısı evlenip gidince çok ağlamış, onun acısını babasının sakat bir süvari neferi unutturmuş Feride'ye o bakmış. Babası, annesinin ölmeden önce ailesini görmesini istiyormuş bu yüzden İstanbul'a yola çıkmışlar fakat İstanbul'a yetişemedi Beyrut'ta Feride'nin annesi vefat etmiş. Babası Feride'nin İstanbul'daki teyzesinden ve büyükannesinden çekindiği için kendi İstanbul'a gitmemiş ve Feride'yi nefer Hüseyin ile İstanbul'a yollamış. Feride dokuz yaşında büyükannesini kaybedinceye kadar büyükannesiyile kalmış. Büyükannesi vefat ettiğinde babası da tesadüfen İstanbul'daymış, babasını bu sefer Trablus'tan Arnavutluk'a kaldırmışlar babası Feride'nin İstanbul'daki teyzesinden çekindiği için onu bir Fransız yatılı okulu olan Sör Mektebi'ne göndermiş. Feride bu okulda on sene okumuş.

Feride çok yaramaz bir çocukmuş okulun bahçesinde bir kuru ağaç varmış uyarı ve tedbirlere aldirmeden her teneffüste o ağaca tırmanır, daldan dala atlanmış bunu gören bir öğretmen bir gün “Bu kız insan değil, Çalıkuşu” diye bağırır o günden sonra ismi unutulmuş ve herkes onu Çalıkuşu olarak çağırır bu sadece okulda kalmamış, akrabalar arasına da yayılmış. Feride okul yıllarında babasını kaybetmiş.

Yaz tatillerini Besime teyzesinin Kozyatağı’ndaki köşkünde geçirirmiş. Besime teyzesinin iki çocuğu varmış büyük olanının adı Kâmran onun küçük kız kardeşi ise Necmiye imiş. Çalıkuşu akraba çocuklarıyla pek geçinememiş hepsini yıldırırmış fakat Kâmran’a karşı her zaman bir çekimserlik duymuş, hep ona kötülük yapmak istemiş gizli gizli ayağına taş atar, gözüne kum serpermiş ve bunun gibi birçok yaramazlık yapmış Kâmran’a karşı, fakat Kâmran hiç çok fazla sinirlenip kızmamış.

Bir yaz tatilinde ağaca tırmanma illeti yüzünden başına bir iş gelmiş; o yaz köşke Neriman adında yirmibeşlik bir dul gelmiş amacı Kâmran’ı etkilemek ve elde etmekmiş, bir akşam Çalıkuşu kiraz yemek için ağaca çıktığında Neriman ve Kâmran’ı bahçede öpüşürken görmüş ve dayanamayarak gülmüş, Neriman kaçmış ve Kâmran Feride ile konuşmuş, Feride bundan kimseye bahsetmeyeceğine söz vermiş.

Okulda kızlar yaz tatilinde yaşadıkları aşkları ve erkek arkadaşlarını birbirlerine anlatırlarmış, Feride’nin Mişel adında aşk düşkünü bir arkadaşı varmış bir okul gezisi dönüşünde yolda Çalıkuşu kendini aşk yaşayamayacak kadar saf ve aptal olarak düşünmemeleri için Mişel’e bir aşk hikayesi uydurmuş, yazın gördüğü Kâmran ile Neriman arasındaki oynaşmada Neriman’ın yerine kendini koymuş ve bu yalan hikayeyi Mişel’e inandırmış. O günden sonra kızların Çalıkuşu hakkındaki düşünceleri değişmiş, Kâmran’ın sık sık mektebe uğrayıp, yazın ağaçta gördüklerini kimseye anlatmaması için hediyeler ve Feride’nin çok sevdiği fondan şekerlerinden getirmesi de okuldaki kızlara, Feride’nin bu hikayesinin yalan olmadığını dair bir kanıt olarak görünüyormuş.

Diğer yaz Feride Tekirdağ'daki teyzesine gitmiş. Teyzesinin kızı ve kendinden birkaç yaş büyük olan Müjgan ile çok iyi dost ve sırdaş olmuşlar. Çalıkuşu Kâmran ile kurduğu aşk hikayesini Müjgan ablasına da anlatmış ve Müjgan ablası onun gerçekten Kâmran'a fena halde vurulmuş olduğunu söylemiş ve tabii Çalıkuşu bunu reddetmiş. Birkaç hafta sonra özlediğini bahane ederek Kâmran da Tekirdağ'a teyzesi gile gelmiş. Bir gün Müjgan ile deniz kıyısında otururken Kâmran yanlarına gelmiş. Feride onu görünce uzaklaşmış, Müjgan'la Kâmran konuşmaya başlamışlar. Müjgan Feride'nin yalan hikayesini Kâmran'a anlatmış, Feride bir şeyler hissetmiş oradan kaçmaya başlamış ama Müjgan ile Kâmran sürekli onu takip ediyor ve peşinden geliyormuş, köşke kadar kovalamaca devam etmiş. Köşke geldiklerinde arka bahçedeki salıncakta Feride tüm komşu çocuklarını sallamış, hepsi bitince Kamran da kendisini sallamasını istemiş Feride tereddüt etmiş fakat kabul etmiş sallanırken ip kopmuş ve yere düşmüşler. Ayağa kalktıklarında Kâmran herşeyi öğrendiğini söylemiş ve Feride'ye evlenme teklif etmiş. Kâmran ile nişanlanmışlar. Feride'nin sonradan öğrendiğine göre Kâmran'ın sıkça okula uğrayıp hediye getirmesi ve hatta yazın Tekirdağ'a gelmesinin nedeni Feride'yi sevmesiymiş. Diğer yaz Kâmran'ın İspanya'daki amcası Kâmran'ı yanına sefaret katibi olarak çağırıyor, Feride ile bunu konuşuyorlar ve alınan kararla Kâmran Avrupa'ya gidiyor. Dört yıl sonra Kâmran'ın dönmesi, Feride'nin de mezun olması ve evlenmeleri planlanıyor.

Dört yıl sonra Kâmran dönüyor ve düşünlerinden bir gün önce bir çarşafli kadın köşke geliyor ve Feride Hanım ile görüşmek istiyor. Konuşuyorlar ve Feride Kâmran'ın Avrupa'da tanıştığı, Münevver adında bir sevgilisinin olduğunu öğreniyor ve kanıt olarak da Kâmran'ın yazdığı bir mektubu okuyor bu mektubun bir bölümünde Kâmran "sarı çiçeğim" diye hitap ediyor. O gece Feride teyzesine bir mektup, Kâmran'a da şu notu yazarak kaçıyor:

"Kâmran Beyefendi. "Sarı Çiçek" romanını baştanbaşa öğrendik. Bir daha ölünceye kadar birbirimizi görmek yok. Senden nefret ediyorum"

Feride'nin Anadolu macerası bundan sonra başlıyor. Maarif Nezareti'ne gitmeden önce Gülmisal Kalfa adındaki eski bir kalfalarına gidiyor ve geceyi orada geçiriyor. Gülmisal Kalfa Feride'ye biraz para veriyor. Feride ertesi gün Maarif Nezareti'ne gidiyor çok uğraştıktan sonra B... diye bir yerde coğrafya ve resim öğretmenliğini buluyor.

Gönderildiği yerde bir otelde kalıyor ve Hacı Kalfa adında yaşlı, iki çocuk babası bir otel hademesiyle dost oluyor. Ertesi gün tayin olduğu okulda zaten Huriye adında bir coğrafya ve resim öğretmenin olduğunu öğreniyor. Çok olaylar yaşıyor, İstanbul'a durumu bildiriyorlar, aylar sonra İstanbul'dan Feride Hanımın kalmasını ve diğer öğretmenin gitmesini bildiren bir yazı geliyor fakat tersini isteyen maarif müdürü Feride'ye yazıdan bahsetmiyor ve onu kandırarak istifa ettirip çok güzel diye övdüğü Zeyniler adında bir köye gönderiyor. Feride gerçeği öğrendiğinde iş işten geçmiş oluyor.

Feride'nin gittiği köy çok kötü bir yermiş, bir mezarın yanındaymış ve insanlar ölümle iç içe yaşıyorlarmış, herkes neşesiz ve çocukların oynadığı oyunlar, söyledikleri şarkılar bile tabutlar, cesetler ve ölümle ilgiliymiş. Okul eskiden bir ahırmış ve 11 yaşından büyük erkek çocuklarını erkekten sayıp başka bir köye gönderiyorlarmış çünkü inanca göre erkek ile kız birlikte okuyamazmış. Feride bu köyde insanlara yardım ediyor onları hayata kazandırmak istiyor ve çaba gösteriyor. İlk günden beri Munise adında sütbeyaz tenli sarışın, üvey annesi olan ve gerçek annesi bir jandarma ile kaçtığı için kötü kadın olarak bilinen ve bu yüzden dışlanan bir öğrencisini çok seviyor. Bu kız sürekli hırpalanıyor ve dayak yiyor. Bir gün Munise babasından dayak yemek üzereyken evden kaçıyor ve iki gün kayıp oluyor. Herkes öldüğünü düşünürken Munise Feride'nin evine sığınıyor bir gece kalıyor ve çok üzülen Feride bu kızı evlat ediniyor. Bir gece köyde Jandarma ile eşkiya arasında çatışma oluyor yaralı bir Jandarma köyün misafir odasına getiriliyor. Hayrullah adında bir askeri doktor Feride'yi çağırıyor, hastaya bakmasını istiyor. Feride bu doktora çok ısınıyor, dost gibi oluyorlar. Bir süre sonra Köye bir maarif müdürü geliyor ve okulu kapatıyor.

Feride Munise'yi ve hediye aldıkları bir keçi yavrusunu da alarak B... 'ye geri dönüyor. Hacı Kalfa'nın yardımıyla güzel bir ev tutuyorlar. B... 'de maarif müdürü yine Feride ile ilgilenmiyor ve çok eziyet çekiyor, uğraşüyor ve maarif müdürü hiç boş yerinin olmadığını, sadece Çadırlı diye bir köyde yer olduğunu söylüyor. Bu arada maarif müdürü Fransa'dan gelen bir yazar konuşunu beklediği için hemen konuyu geçiştiriyor ve Feride'nin kabul ettiğini duymadan konuğu geliyor. Yazarın karısı tesadüfen Feride'nin okuldan arkadaşı çıkıyor, onunla ve kocasıyla konuşurken maarif müdürü Feride'nin Fransızca öğrendiğini anlayıp onu B... 'de bir okula Fransızca öğretmeni olarak atıyor. Feride çok güzel olduğundan başından çok olay geçiyor. Feride'ye burada "İpekböceği" ismi takılıyor, güzelliği çok delikanlının diline düşüyor, hakkında çok dedikodu yapılıyor ve okulun müdiresi dayanamayıp Feride'nin gitmesini istiyor. Feride buradan Ç... diye bir ilçeye tayin ediliyor, gitmeden önce kendisine aşık olan müzik öğretmeni Yusuf Beyin ölmek üzere olduğunu ve son isteğinin Feride'yi görmek olduğunu öğreniyor ve son nefesinde Yusuf'a org çalıyor. Giderken Zeyniler'den aldıkları keçiyi Hacı Kalfa'ya bırakmak zorunda kalıyorlar ve Munise üzülmesin diye, Feride altı tane kuş satın alıyor.

Ç... 'de de Feride'nin güzelliği başına bela oluyor ona "Gülbeşeker" ismini takıyorlar, tüm delikanlılar ondan bahsediyor, soylu bir aileden gelen binbaşı İhsan'dan evlenme teklifi alıyor ve reddediyor. Daha sonra Burhanettin diye biri Feride'ye tuzak hazırlayıp onu elde etmeye çalışıyor. Feride davet edildiği bağda bayılıyor ve gelen doktor onu tekrar Ç... 'ye götürüyor. Feride kendini kötü hissediyor ve Ç... 'yi terk ediyor. Feride buradan İzmir'e gidiyor. Feride burada Reşit Bey diye birinin köşkünde bu adamın 2 kızına özel Fransızca dersi veriyor. Şans eseri bu kızların teyzesi, Kamran'ın karısı Münevver çıkıyor. Kız Kâmran'ın bir resmini gösterip onu düğün gecesi terk eden şımarık nankör kızdan bahsediyor (bu kız Feride ve onu böyle bir insan sanıyorlar) Feride hiçbir tepki vermiyor, gerçeği de söylemiyor ve buradan ayrılmayı kafasına takıyor. Birkaç gün sonra evdeki bir hizmetçi Feride'ye karşı Reşit Bey'i övüyor ve "seninle görücüye çıksak ne güzel olur" cinsinden birkaç hileli söz ile Feride'yi Reşit Bey'e istediğini izah ediyor. Zaten gitmeye niyetli olan Çalıkuşu ben nişanlıyım ve yakında buradan ayrılıyorum diyor ve yine aynı Maarif Müdürlüğü eziyetini çekerek yeni bir yere tayin edilmek istiyor. Çalıkuşu'na Kuşadası'nda öğretmen arandığı söyleniyor ve kuş sözünü duyduğu an Çalıkuşu "Burası benim memleketim" diye kabul ediyor.

Kuşadası'ndayken bir harp çıkıyor ve Feride'nin çalıştığı okulu hastane olarak kullanıyorlar. Çalıkuşu okulda kalan kitaplarını almak için gittiğinde başhekim ile tanışıyor. Bu başhekim Zeyniler köyünde kendisine hasta bakıcılığı yaptıran Doktor Hayrullah.

Doktor Hayrullah ile birbirlerine sarılıyorlar, daha önce bir kez gördükleri halde birbirlerini kırk yıllık arkadaş gibi görüyorlar. Doktor Hayrullah Feride'den burada da hastabakıcılığı yapıp kendine yardım etmesini istiyor. Okullar beş ay sonra tekrar açılıyor ve dönem sonu olduğundan kısa sürede tekrar kapanıyor. Çalıkuşu burada Munise'yi kaybediyor ve şok geçirerek on yedi gün baygın yatıyor. Uyandığında Munise'nin mezarını ziyaret ediyor ve Doktor Hayrullah dinlenmesi ve kendine gelmesi için Feride'yi kendi çiftliğine götürüyor. Feride uzun süre burada kalıyor ve haklarında sevgili oldukları, hep beraber gezdikleri, buda yetmeyip okuldan uzaklaşarak çiftliğe gittiklerini ve orada aşk yaşadıkları dedikoduları çıkıyor. Bunun üzerine kötü dedikodular yapılmaması, sözde bir nikah olması için Doktor Hayrullah ile evleniyorlar, Hayrullah düğün hediyesi olarak çiftliği bir anaokulu haline getiriyor ve Feride burada 20 öğrencisine bakıyor. Feride günlük defterinin son sayfalarına düğün gecesini yazıyor ve son kelime olarak şunları yazıyor:

“Kamran biz, asıl bugün birbirimizden ayrılıyor. Ben, asıl bugün dul kalıyorum... Bütün olan, geçen şeylere rağmen sen yine bir parça benimdin; ben bütün ruhumla senin...”

Buradan itibaren kitapta Feride'nin günlüğünün yer aldığı bölüm bitiyor. Şimdi geriye kalan 50 sayfadan anladıklarımı anlatacağım:

Kâmran karısını kaybettikten sonra oğlunu alıp Tekirdağ'a gidiyor. Bir hafta sonra ise Feride Tekirdağ'a geliyor. Birbirlerine karşı bazen soğuk, bazen romantik, bazen ağabey-kardeş gibi davranıyorlar. Feride herkesi özlediğini ve bunun için geri döndüğünü söylüyor. Feride eski neşesini buluyor ve herkesi yine güldürüyor, ara sıra kocasından ve kaybettiği kızından bahsediyor, Kâmran bunları duyunca kendini çok kötü hissediyor. Kâmran'ın oğlu Necdet Feride'yi çok seviyor, hiç yanından ayrılmıyor ve ona hala değil anne diyor, bu da Kâmran ve Feride'yi çok üzüyor. Feride Kuşadası'na geri dönmeden önce Müjgan'a gerçeği anlatıyor.

Feride Tekirdağ'a dönemden 3 ay önce kocasını kaybediyor ve kocası Feride'nin tekrar dönüp ailesiyle barışmasını ve özellikle Kâmran'ı görmesini, eğer devam edemeyeceğini hissederse geri dönmesini vasiyet ettiğini ve Feride'nin onun vasiyetini yerine getirmek için geri döndüğünü söylüyor. Kocasından Kâmran'a mühürlü bir paketin geldiğini ve bunu ertesi gün Feride gittiğinde Müjgan'ın Kâmran'a vermesini istiyor ama Müjgan paketi o gece Kâmran'a veriyor.

Bu pakette Hayrullah'tan Kâmran'a yazılmış bir mektup ve Feride'nin Anadolu macerası boyunca yazdığı günlük çıkıyor. Kâmran ve Müjgan bunları birlikte okuyorlar. Mektupta Hayrullah Kâmran'dan Feride'ye sahip çıkmasını ve Feride'nin eşyaları arasında bulduğu ve kaybolduğuna Feride'yi inandırdığı bu günlüğü okumasını istiyor. Kâmran ve Müjgan günlüğü okuyorlar ve herşeyi öğreniyorlar.

Ertesi gün Feride kendisini almaya gelecek vapuru beklerken bahçedekilerle vedalaşıyor. Bir süre sonra Kâmran ve babası Aziz Bey geliyorlar. Aziz bey Feride'ye Müjgan'ın defterini Kâmran'a okuttuğunu, her şeyi öğrendiklerini, hemen kadiya gidip defterini gösterdiklerini ve geniş kafalı kadının hemen nikahı kıydığını, artık kocasının Kâmran olduğunu söylüyor. Böylece evleniyorlar ve yıllardır süren hasret sona eriyor.

3. BÖLÜM

Eleştiri: Romanda hikaye çok güzel biçimde anlatılmış, kitabın başına koyulan günlük, kitaba ayrı bir hava kazandırmış ve hikaye de gerçekten çok güzel, anlamlı ve öğüt verici. Bir tek sorun var o da şu: Kitabın bazı yerlerinde ağır ve eski bir Türkçe kullanılmış ama bu benim okuduğum kitabın 1982 yılının baskısı olmasından kaynaklanıyor olabilir. Bu romanın yeni baskıları hakkında yorum yapamam. Her şeye rağmen bu romanı çok sevdim ve herkese tavsiye ediyorum.

Bana romanın bitimi:

Romanın sonuç kısmında birbirini seven iki insanın sonunda birleşmesi olayı güzel olsa da, Feride'nin Kâmran'ı affetmemesi gerekirdi. Çünkü Kâmran Feride için bir çaba sarf etmemiştir. Ayrıldıkları düğün gecesinden romanın son bölümünde kavuşmalarına dek onu aramamış, ilişkilerini düzeltmek için bir çaba göstermemiştir. Ben Feride'ye böyle bir insanı affettirmez ve tekrar Hayrullah Bey'in yanına dönmesini sağlardım. Çünkü sevgi emek ister.

Romandan Çıkarılan Sonuç:

Hayatında çok yer gezmiş ve görmüş bir genç kızın hayat hikayesi söz konusudur. Şöyle bir sonuca varılabilir. Hayatı tekdüze şeklinde geçen insanların yaşam tecrübeleri ve yaşadığı olaylarda hayatın tekdüzeliğiyle paralellik arzeder. Yaşam Feride'yi kuru yaprak misali oradan oraya gezdirirken, ona birçok insanı tanıma fırsatını vermiş, tek başına kendi ayakları üzerinde durmasını da öğretmiştir.

Yazarın Hayatı:

Reşat Nuri Güntekin (1889-1956)

Reşat Nuri Güntekin İstanbul'da doğmuştur. Çok iyi bir roman, hikaye ve tiyatro yazarıdır. Hayatı boyunca görevi gereği Anadolu'nun değişik yerlerini gezmiştir. Yaptığı gezilerde inceleme yapmış, notlar almış, halkı ve halkın sorunlarını dinlemiş ve yazarlık yeteneğini geliştirmiştir. İlk kitabı olan Çalıkuşu 1922 yılında yayınlanmıştır.